

RYSZARD TERLECKI

KOMISJA AKADEMICKICH STUDIÓW
MEDYCyny WETERYNARYJNEJ W EDYNBURGU
1943-1948

Po klęsce Francji w czerwcu 1940 r. i po ewakuacji części polskiej armii do Wielkiej Brytanii rząd emigracyjny i władze wojskowe stanęły wobec problemu, co robić z nadmiarem oficerów różnych specjalności, często legitymujących się tytułami naukowymi, oraz jak najlepiej wykorzystać tych spośród żołnierzy, którzy przed wojną rozpoczęli studia na wyższych uczelniach w kraju, a nawet ukończyli je, ale nie zdążyli złożyć końcowych egzaminów i uzyskać odpowiednich dyplomów. Już w końcu 1940 r. przystąpiono do organizowania Polskiego Wydziału Lekarskiego przy Uniwersytecie w Edynburgu, gdzie znaleźli możliwość pracy zgodnej z wysokimi kwalifikacjami ci profesorowie i pracownicy naukowcy przedwojennych polskich Wydziałów Lekarskich, którzy we wrześniu 1939 r. służyli w Wojsku Polskim, następnie przedostali się do Francji i zostali ewakuowani na Wyspy Brytyjskie. Do nauki na Polskim Wydziale Lekarskim oddelegowano z wojska przedwojennych studentów oraz absolwentów medycyny¹.

Udane doświadczenia Polskiego Wydziału Lekarskiego, utworzonego dekretem Prezydenta RP Władysława Raczkiewicza z 24 lutego 1941 r., sprawiły, że w ciągu następnych lat powstały w Wielkiej Brytanii kolejne polskie szkoły wyższe. Przebywający tu przedwojenni wykładowcy polskich akademii, wydziałów i zakładów weterynarii postanowili umożliwić kontynuowanie nauki studentom i absolwentom także tego kierunku studiów. Początkowo, poczynając od 1942 r. zorganizowano kilka kursów dokształcających, trwających od 3 tygodni do 6 miesięcy, korzystając przy tym z życzliwej pomocy władz Royal (Dick) Veterinary College w Edynburgu. W połowie 1943 r.

¹ Polskiemu Wydziałowi Lekarskiemu w Edynburgu poświęcono już wiele publikacji, m.in.: *Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu*, oprac. J. Brodzki, Edynburg 1942; J. R o s t o w s k i, *Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu (1941-1949)*, w: *Nauka polska na obczyźnie*, t. I, Londyn 1955; Z. T e l e s z y ń s k i, *Polski Wydział Lekarski przy Uniwersytecie w Edynburgu*, "Archiwum Historii Medycyny" 1967, R. XXX; S. K o n o p k a, *Polski Wydział Lekarski w Edynburgu (w 35-lecie jego założenia)*, "Archiwum Historii Medycyny" 1976, R. XXXIX. O genezie i tworzeniu PWL por.: R. T e r l e c k i, *Powstanie Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu w 1941 r.*, "Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych", 1988, R. XLI.

pracujący na tych kursach polscy wykładowcy, w porozumieniu z władzami szkockiej uczelni, postanowili utworzyć przy niej polski wydział kształcący lekarzy weterynarii. Od początku jednak ograniczono się do planów znacznie skromniejszych, niż miało to miejsce podczas tworzenia Polskiego Wydziału Lekarskiego.

5 sierpnia 1943 r. ks. Zygmunt Kaczyński, minister Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w rządzie RP w Londynie, wydał rozporządzenie powołujące do życia Komisję Akademickich Studiów Medycyny Weterynaryjnej, a 19 sierpnia zwrócił się do sir Arthura Olivera, rektora Royal (Dick) Veterinary College w Edynburgu, z pisemną prośbą o umożliwienie polskim weterynarzom dokończenia studiów na szkockiej uczelni. 9 września rektor Oliver w imieniu senatu wyraził zgodę na przyjęcie na studia 25 Polaków oraz na korzystanie z pracowni i urządzeń szkoły przez polskich wykładowców, prowadzących zajęcia według programu obowiązującego przed wojną w Polsce. Ponieważ sytuacja prawna Komisji Akademickich Studiów Medycyny Weterynaryjnej nie została uregulowana formalną umową między rządem polskim a władzami uczelni, początkowo Komisja nie otrzymała uprawnień rad wydziałowych polskich szkół akademickich.

11 października 1943 r. odbyło się uroczyste otwarcie pierwszego roku akademickiego, w którego inauguracji uczestniczyli: minister ks. Zygmunt Kaczyński, doc. dr Jan Hulewicz, dyrektor Funduszu Kultury Narodowej, oraz prof. Antoni Jurasz, dziekan Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu. Zajęcia dla polskich studentów odbywały się według programu brytyjskiego, a polscy wykładowcy uzupełniali i dostosowywali ten program do wymagań przedwojennych polskich uczelni weterynaryjnych. Polscy profesorowie i asystenci mieli przydzielone gabinety, a korzystali z urządzeń klinicznych i laboratoryjnych college'u; z czasem poszczególne polskie katedry zostały wyposażone we własne urządzenia i przyrządy, zakupione z funduszków Komisji. Powstała też podręczna polska biblioteczka, licząca początkowo kilkadziesiąt tomów.

Kolokwia trymestralne i egzaminy roczne polscy studenci zdawali w języku ojczystym, a później także w angielskim, w zależności od tego, z kim odbywały się zajęcia ze zdanego przedmiotu. Egzaminy kończące V rok odbywały się po polsku przed członkami komisji, a po otrzymaniu absolutorium absolwenci spędzali kilka miesięcy na praktyce w brytyjskich zakładach doświadczalnych oraz u miejscowych lekarzy weterynarii².

Jeszcze zanim władze szkockiej uczelni wyraziły zgodę na uruchomienie polskich studiów, przewodniczącym Komisji Akademickich Studiów Medycyny Weterynaryjnej został prof. Stanisław Runge, od 1920 r. profesor weterynarii rolniczej na Uniwersytecie

² S. M g l e j, *Komisja Akademickich Studiów Medycyny Weterynaryjnej w Edynburgu (1943-1948)*, w: *Nauka polska* s. 43; T. R a d z i k, *Szkolnictwo polskie w Wielkiej Brytanii w latach drugiej wojny światowej*, Lublin 1986, s. 69-70.

Poznańskim, rektor tego uniwersytetu w latach 1935-1936, który w 1939 r. powołany do wojska, po kampanii wrześniowej przedostał się do Francji, gdzie prowadził wykłady dla służby zdrowia formującego się tam Wojska Polskiego, a po ewakuacji do Anglii m.in. organizował kursy dla polskich weterynarzy w Edynburgu, pracował w Beaumont Animal Hospital w Camden Town, a także przewodniczył Radzie Weterynaryjnej przy polskim Ministerstwie Rolnictwa i Żeglugi³.

Również w sierpniu 1943 r. w skład komisji zostali powołani: dr Józef Kulczycki, który od 1918 r. pracował w Wojsku Polskim, w 1934 r. habilitował się na Wydziale Weterynaryjnym Uniwersytetu im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, a w latach 1927-1939 był komendantem Centrum Wyszkożenia i Badań Weterynaryjnych, ostatnio w stopniu pułkownika-lekarza weterynarii; dr Tadeusz Olbrycht, profesor zwyczajny Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie, który w 1939 r. wyjechał na kongresy zootechniczny w Zurychu i genetyczny w Edynburgu i za granicą zaskoczył go wybuch wojny, od 1939 r. pracował naukowo w Wielkiej Brytanii, gdzie prowadził badania dla Zrzeszenia Hodowców Brytyjskich, a w latach 1940-1943 pracował w Rolniczej Stacji Doświadczalnej w Rothamsted, uzyskał doktorat w zakresie genetyki na Uniwersytecie Londyńskim oraz opublikował szereg prac naukowych; dr Stanisław Mglej, przed wojną docent AMW we Lwowie⁴.

Wykłady dla polskich studentów prowadzili członkowie Komisji: prof. Runge z patologii ogólnej, anatomii szczegółowej, położnictwa i weterynarii sądowej, ponadto egzaminował z farmakologii; prof. Kulczycki z chirurgii ogólnej i szczegółowej, okulistyki, chorób kończyn, a także egzaminy z propedeutyki kliniki chorób chirurgicznych oraz anatomii topograficznej; prof. Olbrycht z hodowli ogólnej i szczegółowej zwierząt, z genetyki, nauki o żywieniu zwierząt oraz egzaminy z encyklopedii rolnictwa; doc. Mglej z chorób wewnętrznych i zakaźnych zwierząt, organizacji państwowej służby weterynaryjnej, a ponadto egzaminy z propedeutyki chorób wewnętrznych zwierząt.

Od początku działalności Komisji, to znaczy od jesieni 1943 r., wykłady i zajęcia dla polskich studentów prowadzili także: dr Alfred Ginsberg, starszy asystent Komisji, wykładał o środkach spożywczych i użytkowych pochodzenia zwierzęcego; lekarz weterynarii Dominik Jastrzembski, przed wojną stażysta na Uniwersytecie Warszawskim, w r. 1943/44 prowadził ćwiczenia histopatologiczne dla absolwentów; dr Czesław Rayski, starszy asystent Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu, przed wojną pracownik naukowy Wydziału Weterynaryjnego Uniwersytetu Warszawskiego, egzaminował z

³ K. M i l l a k, *Słownik polskich lekarzy weterynaryjnych biograficzno-bibliograficzny 1394-1918*, Lublin-Warszawa 1960-1963, s. 198.

⁴ M i l l a k, *Uczelnia Weterynaryjna w Warszawie 1840-1965*, Warszawa 1965, s. 290-291; *Działalność naukowa prof. dr Tadeusza Olbrychta w Anglii*, "Medycyna Weterynaryjna", 1947, nr 9, s. 549-550.

parazytologii w latach 1943-1945; dr Marian Sołtys, w latach 1943-1945 wykładał bakteriologię i serologię dla absolwentów oraz egzaminował z mikrobiologii; dr Józef Dowgiałło, który przez rok prowadził ćwiczenia z badania krwi dla absolwentów weterynarii. W styczniu 1944 r. do pracy w Komisji został oddelegowany z wojska lekarz weterynarii Jerzy Preibisch, młodszy asystent UW, który wykładał higienę mleka i propedeutykę kliniczną, a w 1945 r. został przydzielony do zakładu fizjologii.

W 1945 r. w skład Komisji zostali powołani dwaj nowi członkowie: dr Bolesław Gutowski, profesor nadzwyczajny UW, wykładowca fizjologii zwierząt domowych i chemii fizjologicznej, oraz dr Mirosław Ramuł, profesor tytularny Uniwersytetu Jagiellońskiego, po kampanii wrześniowej nauczyciel w polskim gimnazjum w Algierze, od 1943 r. wykładowca komisji, początkowo z zakresu pierwotniaków chorobotwórczych, a następnie z biologii. Od 1945 r. młodszym asystentem komisji był lekarz weterynarii Zdzisław Krynicki, wykładowca anatomii opisowej. Egzaminy z niektórych przedmiotów przeprowadzali także profesorowie Royal (Dick) Veterinary College: G. F. Boddie z farmakologii, T. Graham z histologii, embriologii oraz anatomii opisowej, D. C. Matheson z bakteriologii, A. Robertson z hodowli i nauki o żywieniu oraz Thin z fizyki⁵.

W październiku 1943 r. na organizowane przez komisję studia weterynaryjne zapisało się 14 studentów, zaawansowanych już w studiach, lub absolwentów, w większości z UW i Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie; 5 nowych przybyło w trakcie roku akademickiego. W następnych latach liczba studentów wzrastała w miarę urlopowania lub zwalniania ich z wojska, od 1944 r. przyjmowano również na I rok młodzież legitymującą się polskimi świadectwami dojrzałości lub dyplomami ukończenia brytyjskiej secondary school. W roku akademickim 1944/45 komisja kierowała pracą 13 studentów i 9 absolwentów, a w r. 1945/46 uczyło się pod jej nadzorem 27 studentów i 3 absolwentów. Przez cały okres działalności komisji z organizowanych przez nią studiów skorzystało 62 studentów i absolwentów, a 23 spośród nich otrzymało dyplomy lekarza-weterynarza.

Początkowo komisja wydawała świadectwa uprawniające do przedstawienia ich po wojnie władzom akademickim w Polsce i uzyskania na tej podstawie oryginalnego dyplomu lekarza. W październiku 1944 r. przedstawiciel Najwyższej Izby Kontroli zwrócił się do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z wnioskiem o przyznanie Komisji prawa wydawania dyplomów lekarzy weterynarii. Spełniając postulat Ministra WRiOP 10 kwietnia 1945 r. prezydent Rzeczypospolitej wydał dekret nadający Komisji Akademickich Studiów Weterynaryjnych uprawnienia rady wydziałowej

⁵ M g l e j, dz. cyt., s. 44; M i l l a k, *Uczelnia*, s. 217, 252; *Księga pamiątkowa Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie 1906-1956*, t. I, Warszawa 1958, s. 552, 772; T e r l e c k i, *Ramuł Mirosław, Polski słownik biograficzny*, t. XXX/3, z. 126, Kraków 1987, s. 555-556.

polskiej akademickiej szkoły weterynaryjnej, zgodnie z ustawą o szkołach akademickich z 1933 r. Po uzyskaniu tego dekretu Komisja zamiast dotychczasowych świadectw mogła wydawać dyplomy lekarza weterynarii, a także zaliczać Polakom studia odbyte na edynburskiej uczelni, pod warunkiem, że były one dostosowane do programów obowiązujących przed wojną w Polsce. W przeciwieństwie do sytuacji prawnej Polskiego Wydziału Lekarskiego Komisja nie uzyskała uprawnień do nadawania stopnia doktora⁶.

Polscy studenci i absolwenci założyli własną organizację pod nazwą Koło Medyków Weterynaryjnych, należeli również do brytyjskiego stowarzyszenia Students Union. Wykładowcy byli członkami Stowarzyszenia Polskich Lekarzy Weterynaryjnych w Wielkiej Brytanii - organizacji, która powstała jeszcze przed utworzeniem Komisji i miała swój udział w jej zakładaniu. Niektórzy z wykładowców Komisji, m.in. Preibisch i Ramułt, pracowali równocześnie w brytyjskich instytutach naukowych. Komisja nie tylko dawała możliwość kontynuowania nauki polskim studentom, ale także pozwalała na prowadzenie prac naukowych swoim wykładowcom. Efektem tych prac było kilkanaście publikacji naukowych, ogłoszonych przez członków i współpracowników Komisji w angielskich czasopismach specjalistycznych. W lipcu 1944 r. odbył się 3-dniowy zjazd polskich weterynarzy przebywających w Wielkiej Brytanii, na którym przedstawiono 14 naukowych referatów⁷.

Wykłady organizowane przez Komisję trwały do końca roku akademickiego 1945/46. Korzystało z nich w tym czasie 13 studentów II roku, 7 studentów III roku, 2 studentów IV roku oraz 2 studentów V roku studiów. Polscy studenci III, IV i V roku zostali w nowym roku akademickim przyjęci jako studenci odpowiednich lat Royal (Dick) Veterinary College, przyjęto również indywidualnie kilku studentów II roku, ale pozostali musieli zrezygnować ze studiów. W lecie 1946 r. Komisja otrzymała wypowiedzenie dotychczas zajmowanych pomieszczeń i w kwietniu 1947 r. musiała opuścić College. Profesora Rungego, który przewodniczył Komisji od czasu jej powstania, zastąpił prof. Gutowski, który sprawował funkcję przewodniczącego od 1 lutego do 1 października 1946 r. W ciągu 1946 r. kolejni członkowie i wykładowcy Komisji wyjeżdżali do kraju, a sprzęt naukowy należący do polskich katedr został spakowany i złożony w piwnicach college'u. Po długotrwałym sporze między nowym rektorem szkockiej uczelni a władzami Komisji wyposażenie to zostało wysłane do Polski na adres tych profesorów, którzy wrócili do kraju. Ostatnim przewodniczącym Komisji, pełniącym swą funkcję już w okresie likwidacji tej placówki (od stycznia 1947 r. do października 1948 r.), był docent

⁶ *Studia medycyny weterynaryjnej na terenie Wielkiej Brytanii*, "Lekarz Wojskowy", 1946, nr 2-3, s. 204; R a d z i k, dz. cyt., s. 71-72.

⁷ M i l l a k, H. S z w e j k o w s k i, *Organizacje społeczne zawodu weterynaryjnego w Polsce 1886-1964*, "Życie Weterynaryjne", 1964, R. XXXIX, nr 7-8; *Scientific Meeting of Polish Veterinary Surgeons in Great Britain*, "Polish Science and Learning", 1944, nr 5, s. 127-128; M g l e j, dz. cyt., s. 46.

S. Mglej. Spośród członków Komisji do Polski wrócili profesorowie Runge, Kulczycki, Olbrycht i Gutowski, a także wykładowcy Dowgiałło, Jastrzembski i Preibisch. Spośród 23 absolwentów, którzy otrzymali wydane przez Komisję dyplomy lekarza weterynarza, nikt nie wrócił do kraju; większość znalazła pracę na terenie Wielkiej Brytanii, 4 wyemigrowało do Stanów Zjednoczonych, 3 do Kanady a 1 do Południowej Afryki.

W uznaniu zasług władz szkockiej uczelni dla nauki polskiej wiosną 1945 r. ówczesny minister WRiOP prof. Władysław Folkierski wręczył rektorowi sir Oliverowi Komandorię Orderu Polonia Restituta, a sekretarzowi i skarbnikowi uczelni A. C. Dull'owi Krzyż Oficerski tego orderu. Z okazji stulecia college'u rząd RP ufundował tablicę pamiątkową, którą 14 kwietnia 1944 r. odsłonił prezydent Rzeczypospolitej. Na tablicy, oprócz herbów Szkocji i Polski oraz spisu władz i profesorów uczelni w jubileuszowym roku, znalazł się następujący napis:

"This plaque was presented to pay homage to the Royal (Dick) Veterinary College, Edinburgh, Scotland, as a token of the deep gratitude of all the exiled Polish Professors of Veterinary Science, Veterinary Surgeons and students who were working here during the war"⁸.

*

Spis absolwentów studiów organizowanych przez Komisję, którzy otrzymali dyplomy lekarza weterynarza:

Mieczysław Ostrowski	1	VII	1944
Henryk Hamerski	19	VII	1944
Mieczysław Sas-Kropiwnicki	27	VII	1944
Bronisław Mendłowski	15	VII	1944
Wacław Lisowski	19	I	1945
Markus Koerner	10	IV	1945
Otton Zawodziński	10	IV	1945
Janina Sokołowska	28	IV	1945
Władysław Roziński	5	V	1945
Zdzisław Krynicki	27	VI	1945
Bronisław Zygadło	27	VI	1945
Leszek Seredyński	10	VII	1945

⁸ M g l e j, dz. cyt., s. 45-46. O Komisji Akademickich Studiów Medycyny Weterynaryjnej zob. także m.in.: W. T o m a s z e w s k i, *Na szkockiej ziemi. Wspomnienia wojenne ze służby zdrowia i z Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu*, Londyn 1976, s. 153-154; *The University of Edinburgh and Poland*, edited by W. Tomaszewski, Edinburgh 1968, s. 63-64; J. D r a u s, R. T e r l e c k i, *Polskie szkoły wyższe i instytucje naukowe na emigracji 1939-1945*, Kraków 1984, s. 40-41; *Restoration of Polish Veterinary Education in Great Britain*, "Polish Science and Learning", 1944, nr 4, s. 64-65; *Polskie życie uniwersyteckie w Wielkiej Brytanii w latach 1940-1945*, "Nauka i Sztuka", t. III, 1946, 4 (7).

Andrzej Wiernek	24	VII	1945
Zbigniew Doroszyński	16	VIII	1945
Kazimierz Sołtowski	6	X	1945
Stefan Przyrembel	30	XI	1945
Józef Klicki	20	XII	1945
Teodor Mościsker	31	I	1946
Adolf Watrach	31	V	1946
Alfred Żebrowski	18	VII	1946
Jerzy Buckiewicz	22	VII	1946
Zygmunt Modelski	1	II	1947
Lucjan Wlaziński	22	XI	1947

DIE KOMMISSION FÜR DAS AKADEMISCHE
STUDIUM DER VETERINÄRMEDIZIN IN EDINBURGH
1943-1948

Z u s a m m e n f a s s u n g

Nach der Niederlage Frankreichs im Juni 1940 und der Evakuierung eines Teils der polnischen Armee nach Grossbritannien richtete die polnische Emigrationsregierung, die den polnischen Soldaten, denen der Krieg das Studium im Lande unterbrochen hatte, eine Chance geben wollte, in Grossbritannien einige polnische Hochschulen ein. So wurde 1943 dank der wohlwollenden Hilfe der Behörden des Royal (Dick) Veterinary College in Edinburgh an dieser Hochschule eine polnische Fakultät eingerichtet, an der Tierärzte ausgebildet wurden. Gleichzeitig rief der Minister für Religiöse Bekenntnisse und Öffentliche Aufklärung der polnischen Emigrationsregierung in London eine Kommission für das Akademische Studium der Veterinärmedizin ins Leben, deren Vorsitzender Prof. Stanislaw Runge, vor dem Krieg Rektor der Posener Universität, wurde. Die polnischen Studenten konnten die Laboratorienbasis der Universität Edinburgh voll nutzen.

Die Kommission für das Akademische Studium der Veterinärmedizin erlangte jedoch von den britischen Behörden keine Rechte zur Verleihung des Dokortitels, obwohl es doch eine polnische Fakultät an der Edinburgher Hochschule gab.

Während des Wirkens dieser Akademischen Kommission, d.h. in den Jahren 1943-1948, absolvierten 23 Studenten das Studium der Veterinärmedizin. Letzter Vorsitzender der Kommission war Dozent Stanislaw Mglej.